1. Mâzî, Muzâri, Emir (Tekil)

1.1. Mazi Fiil

Geçmiş zamanda, yani söylendiği andan önce meydana gelen fiillere denir. "Gitti, oturdu, yazdı, gitmişti, okumuştu" gibi fiiller mazi fiil grubuna giren fiillerdir. Arapçada mazi fiilleri mazi kalıpları ile tanırız.

Fiili maziler Türkçeye en çok "dili geçmiş zaman" ile çevrilir. Mesela كَتَبَ yazdı gibi. Fiili maziler bazen de "dua kipi" anlamında gelir. Mesela رَحِمَ اللهُ Allah rahmet etsin, قَتَلَ اللهُ Allah öldürsün gibi.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası	Türkçesi	Arapçası
Geldi	حَضَرَ	Yardım etti	نَصَرَ
Kırdı	كَسَرَ	Açtı	فَتَحَ
Duydu	سَمِعَ	Buldu	وَجَدَ

Konuyla İlgili Cümle Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Ali okula gitti.	ذَهَبَ عَلِيٌّ إِلَى الْمَدْرَسَةِ
Çocuk kardeşine selam söyledi.	سَلَّمَ الوَلَدُ عَلَى أَخِيهِ
Okudu ve yazdı.	قَرَأَ وكَتَبَ
Doktor geldi.	جَاءَ الطَّبِيبُ
Sınıftan çıktık.	خَرَجْنَا مِنَ الفَصْلِ

Mazi fiil çekimi aşağıdaki tablodaki gibidir.

Müennesi	Türkçesi	Müzekkeri
نَصَرْتُ	Ben yardım ettim.	نَصَرْتُ
نَصَرْتِ	Sen yardım ettin.	نَصَرْتَ
نَصَرَتْ	O yardım etti.	نَصَرَ
نَصَرْنَا	Biz yardım ettik.	نَصَرْنَا
نَصَرْتُنَّ	Siz yardım ettiniz.	نَصَرْتُمْ

نَصَرْنَ	Onlar yardım ettiler.	نَصَرُوا
نَصَرْنَا	Biz ikimiz yardım ettik.	نَصَرْنَا
نَصَرْتُمَا	Siz ikiniz yardım ettiniz.	نَصَرْتُمَا
نَصَرَتَا	O ikisi yardım etti.	نَصَرَا

Başka bir mazi fiil çekim tablosu:

جَمْعٌ (Çoğul)	تَثْنِيَةٌ (İkil)	مُفْرَدٌ (Tekil)	Açıklama		
فَتَحُوا	فَتَحَا	فَتَحَ	(مُذَكَّرٌ) غَائِبٌ (Müzekker)	Uzaktakiler	3. Şahıs
Onlar yaptılar	O ikisi yaptı	O yaptı	Türkçesi		
فَتَحْنَ	فَتَحَتَا	فَتَحَتْ	(مُؤَنَّثٌ) غَائِبَةٌ (Müennes)		
فَتَحْتُمْ	فَتَحْتُمَا	فَتَحْتَ	(مُذَكَّرٌ) مُخَاطَبٌ (Müzekker)	Yakındakiler	2. Şahıs
Sizler yaptınız	Siz ikiniz yaptınız	Sen yaptın	Türkçesi		
فَتَحْتُنَّ	فَتَحْتُمَا	فَتَحْتِ	(مُؤَنَّثٌ) مُخَاطَبَةٌ (Müennes)		
فَتَحْنَا	فَتَحْنَا	فَتَحْتُ	(مُشْتَرَكٌ) مُتَكَلِّمٌ (Ortak)	Kendisi	1. Şahıs
Bizler yaptık	Biz ikimiz yaptık	Ben yaptım	Türkçesi		

Not 1: Mazi fiilin başına gelen (قَدْ) miş'li geçmiş zaman yapar.

Örnek:

Türkçesi	Arapçası
Öğrenci okula gitmiş.	قَدْ ذَهَبَ الطَالِبُ إلى المَدْرَسةِ

Not 2: Mazi fiilin başına gelen (قَدْ) kesinlik ve vurgu katar.

Örnek:

Türkçesi	Arapçası
قَدْ نَسِيتُ مَا أَفْعَلَ	Ne yapacağımı unuttum.

Not 3: Mazi fiilin başına gelen (وقَدْ) durum bildirir.

Örnek:

Türkçesi	Arapçası
Camiye girdiğimde imam Fatiha'yı okumayı bitirmişti.	دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ وقد قَرَأَ الإمَامُ الفَاتِحَةَ
Sınıftan çıktığımızda öğretmen dersi anlatmayı bitirmişti.	خَرَجْنا مِنْ الفَصْلِ وقد شَرَحَ الْمُدَرِّسُ الدَرْسَ
Doktor geldiğinde hasta ölmüştü.	جَاءَ الطَبِيبُ وقد مَاتَ الْمَرِيضُ

Not 4: Mazi fiilin başına gelen (قَدْ كَانَ) ...mişti anlamına gelecek şekilde geçmiş zamanın hikâyesi yapar.

Örnek:

Türkçesi	Arapçası
Öğrenci okula gitmişti.	قَدْ كَانَ ذَهَبَ الطَالِبُ إلَى الْمَدْرَسةِ

Not 4: (الله) (Lafzatullah) tan önce mazi fiil getirilirse bu bir temenni ya da dua ifade eder.

Örnek:

Türkçesi	Arapçası
Allah ondan razı olsun.	رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
Allah ona merhamet etmesin. (Olumsuzu لا ile yapılır.)	لاَ رَحِمَهُ اللهُ

1.2. Muzari Fiil

Şimdiki zaman, geniş zamanda bir iş, bir oluş ve bir hareket bildiren fiillere denir. Demek, mazi fiil geçmişten haber verirken; muzari fiil şimdiki zaman, geniş zamandan haber vermektedir. Duruma göre ve başına aldığı ekler ile geleceği de ifade eder. Muzaraat harflerinden (ن ، أ ، ت ، ي) uygun olanının mazi fiilin başına getirilmesi ile Muzari fiiller elde edilirler.

Muzari fiil için şu kaideleri sıralayabiliriz:

1. Muzari fiil mazi fiilden yapılmaktadır. Mazi fiilin başına elif, te, ye ve nun (ا ت ى ن) harflerinden biri şahsa göre getirilir. Bu harfler “eteyne” (أَتَيْنَ) kelimesinde bir araya gelmiştir. Bu harflere “Muzaraat harfleri” denilir.

2. Muzaraat harflerinin harekesi sülâsi (üç harfli fiiller), humâsi (beş harfli fiiller) ve südâsi (altı harfli fiiller) fiillerde fethadır. Rubâi fiillerde ise damme yani ötredir.

3. Mazi fiil muzari yapılırken fiilin sonuna bir takım ekler getirilir. Sonuna ek gelmediği yerlerde harekesi damme yani ötre olur.

4. Sülâsi mazi fiil muzari fiile çevrildiğinde orta harfinin harekesi fiilden fiile göre değişir. Sülasi fiillerin muzari sigasını öğrenmek için sözlüğe bakmak gerekir. Yani sülasi fiillerin muzarisi semaîdir. Hâlbuki rubâi (dört harfli), humâsi ve südâsi fiillerde muzari fiil belli kalıplara göre gelir.

5. Muzari fiilin başına "se" (سَ) getirilerek "yakın gelecek zaman" ve "sevfe" (سَوْفَ) getirilerek de "uzak gelecek zaman" elde edilir. Mesela: يَكْتُبُ "yazar" fiilinin başına "se" (سَ) getirerek سَيَكْتُبُ şeklinde söyleyecek olursak, mana "yazacak" anlamına gelir. Eğer سَوْفَ يَكْتُبُ dersek, bu da uzak gelecek zamanda "yazacak" manasına gelir.

Örnekler:

Türkçesi	Muzari	Mazi	Türkçesi	Muzari	Mazi
Vuruyor	يَضْرِبُ	ضَرَبَ	Yardım ediyor	يَنْصُرُ	نَصَرَ
Biliyor	يَعْلَمُ	عَلِمَ	Açıyor	يَفْتَحُ	فَتَحَ
Zannediyor	يَحْسِبُ	حَسِبَ	Güzelleşiyor	يَحْسُنُ	حَسُنَ

Fiil-i muzâride dikkat edilmesi gereken husus şudur: Yukarıda örnek olarak gösterilen ve أَتَيْنَ harflerinden biriyle başlayan sülâsi (üç harfli) fiillerin ortak noktası; muzaraat harflerinin üstünle başlaması ve hepsinin son harfinin harekesinin merfû olmasıdır. Ortadaki harfin harekesi ise değişkendir. Üstün, ötre veya esre olarak gelebilir ve bunun belli bir kaidesi yoktur. Ancak ezberlenmek ve sözlükten bakılmak suretiyle orta harfi bilinir.

Sülasi mücerret dediğimiz üçlü fiillerde mâzî ile muzârî fiil aşağıdaki altı şekilden biriyle meydana gelir:

ALTI BAB

Türkçesi	Muzari	Mazi	Türkçesi	Muzari	Mazi	Bab	
Alıyor	يَأْخُذُ	أَخَذَ	Öldürüyor	يَقْتُلُ	قَتَلَ	1. Bab	Fethu Dammun
Dönüyor	يَرْجِعُ	رَجَعَ	Oturuyor	يَجْلِسُ	جَلَسَ	2. Bab	Fethu Kesrun
Soruyor	يَسْأَلُ	سَأَلَ	Gidiyor	يَذْهَبُ	ذَهَبَ	3. Bab	Fethetan
Korkuyor	يَجَلُ	وَجِلَ	Şahit oluyor	يَشْهَدُ	شَهِدَ	4. Bab	Kesru Fethun
Büyük oluyor	يَكْبُرُ	كَبُرَ	Çirkin oluyor	يَقْبُحُ	قَبُحَ	5. Bab	Dammu Dammun
Seviyor	يَمِقُ	وَمِقَ	Mirasçı oluyor	يَرِثُ	وَرِثَ	6. Bab	Kesretan

Muzari fiilin çekimi aşağıdaki gibidir.

Müennesi	Türkçesi	Müzekkeri
اَغْسِلُ	Ben yıkıyorum.	اَغْسِلُ

تَغْسِلِينَ	Sen yıkıyorsun.	تَغْسِلُ
تَغْسِلُ	O yıkıyor.	يَغْسِلُ
نَغْسِلُ	Biz yıkıyoruz.	نَغْسِلُ
تَغْسِلْنَ	Siz yıkıyorsunuz.	تَغْسِلُونَ
يَغْسِلْنَ	Onlar yıkıyorlar.	يَغْسِلُونَ
نَغْسِلُ	Biz ikimiz yıkıyoruz.	نَغْسِلُ
تَغْسِلَانِ	Siz ikiniz yıkıyorsunuz.	تَغْسِلَانِ
تَغْسِلَانِ	O ikisi yıkıyor.	يَغْسِلَانِ

Başka bir muzari fiil çekim tablosu:

جَمْعٌ (Çoğul)	تَثْنِيَةٌ (İkil)	مُفْرَدٌ (Tekil)	Açıklama		
يَنْصُرُونَ	يَنْصُرَانِ	يَنْصُرُ	غَائِبٌ (مُذَكَّرٌ) (Müzekker)	Uzaktakiler	3. Şahıs
Onlar yardım ediyorlar	O ikisi yardım ediyor	O yardım ediyor	Türkçesi		
يَنْصُرْنَ	تَنْصُرَانِ	تَنْصُرُ	غَائِبَةٌ (مُؤَنَّثٌ) (Müennes)		
تَنْصُرُونَ	تَنْصُرَانِ	تَنْصُرُ	مُخَاطَبٌ (مُذَكَّرٌ) (Müzekker)	Yakındakiler	2. Şahıs
Sizler yardım ediyorsunuz	Siz ikiniz yardım ediyorsunuz	Sen yardım ediyorsun	Türkçesi		
تَنْصُرْنَ	تَنْصُرَانِ	تَنْصُرِينَ	مُخَاطَبَةٌ (مُؤَنَّثٌ) (Müennes)		
نَنْصُرُ	نَنْصُرُ	أَنْصُرُ	مُتَكَلِّمٌ (مُشْتَرَكٌ) (Ortak)	Kendisi	1. Şahıs
Bizler yardım ediyoruz	Biz ikimiz yardım ediyoruz	Ben yardım ediyorum	Türkçesi		

Not 1: Mâzîdeki ilk harfi hemze olan أَكَلَ (yedi) –أَمَرَ (emretti)- أَخَذَ (aldı) gibi fiillerin hemzeleri, muzâri mütekellim vahde (ben) siygalarında, iki hemze yan yana geldiği için (أَأْكُلُ) şeklinde değil, birleştirilerek آكُلُ (yerim), آمُرُ (emrederim, emrediyorum), آخُذُ (alırım, alıyorum) şeklinde uzatılan tek hemze halinde söylenir.

Not 2: قَدْ : Muzari fiilin başına geldiğinde 'muhtemel', 'bazen' ya da 'kesinlik' ifadesi katar. ('kesinlik' ifadesi nadiren kullanılır.)

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Yağmur yağabilir.	قدْ يَمْطُرُ المَطر
Hala uyuyor musun? Kalk! Neredeyse ikindi ezanı okunmak üzere.	ألا تَزَالُ نائِمًا؟ قُمْ فَقَدْ أُذِّنَ لِلعَصْرِ
Yalancı bazen doğruyu söyleyebilir.	قَدْ يَصْدُقُ الكَذُوبُ
Oysa benim size gönderilmiş Allah'ın bir peygamberi olduğumu biliyorsunuz.	وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ

Konuyla İlgili Cümle Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Öğrenci dersine çalışır.	يَجْتَهِدُ التِلْمِيذُ
Halit kardeşini görüyor.	يَرَى خَالِدٌ أَخَاهُ
Gelecek durakta iniyorum.	أَنْزِلُ فِي المَحَطَّةِ القَادِمَةِ
Yağmur yağıyor.	يَمْطُرُ المَطَر
Yumurta yerim.	آكُلُ الْبَيْضَ

1.3. Emir Fiil

1.3.1. Emr-i Hazır

Muzâri fiilin muhatap-muhataba sîgasının başındaki muzârat harfi kaldırılır. Muzarat harfi atıldıktan sonra kalan ilk harf cezimli değilse başa bir şey getirilmez. Ama kalan ilk harf cezimli ise okuyabilmek için başına bir hemze getirilir. Bu hemze fiilin orta harfinin harekesine göre harekelenir. Üç harfli fiilin orta harfi ötreli ise emir fiilinin başına ötreli hemze (أُ), üç harfli fiilin orta harfinin harekesi üstün ya da esre ise emir fiilinin başına esreli hemze (إِ) eklenir. Fetha ile harekeleme yoktur. Sonu da cezim yapılır.

Örnekler:

Çoğul	İkil	Tekil	
تَكْتُبُونَ	تَكْتُبَانِ	تَكْتُبُ	Müzekker Muzari
Sizler yazıyorsunuz	Siz ikiniz yazıyorsunuz	Sen yazıyorsun	

اُكْتُبُوا	اُكْتُبَا	اُكْتُبْ	Müzekker Emir
Sizler yazın	İkiniz yazın	Yaz	
تَكْتُبْنَ	تَكْتُبَانِ	تَكْتُبِينَ	Müennes Muzari
Sizler yazıyorsunuz	Siz ikiniz yazıyorsunuz	Sen yazıyorsun	
اُكْتُبْنَ	اُكْتُبَا	اُكْتُبِي	Müennes Emir
Sizler yazın	İkiniz yazın	Yaz	

Not: Mâzîdeki ilk harfi hemze olan أَكَلَ (yedi) أَمَرَ (emretti) أَخَذَ (aldı) gibi fiillerin emir fiili (اُؤْكُلْ) şeklinde söylenmez. İki hemzenin okunuşu dile ağır geldiği için hemzeli kısım atılır. (كُلْ) (ye) olarak emir yapılır. Hemzeler atıldıktan sonra geriye kalanın çekimi yapılır. Cemi müennes nûnu hariç fiil çekiminde yer alan nunlar düşer.

Önekler:

Çoğul	İkil	Tekil	
كُلُوا	كُلاَ	كُلْ	Müzekker
Sizler yiyin	İkiniz yiyin	Ye	Türkçesi
كُلْنَ	كُلاَ	كُلِي	Müennes

Konuyla İlgili Cümle Örnekleri:

Türkçesi	Arapçası
Kitabını aç ve onu oku.	اِفْتَحْ كِتاَبَكَ وَاقْرَأْهُ
Yerine otur.	اِجْلِسْ مَكاَنَكَ
İkiniz ödevi yapın.	اِعْمَلاَ الْواَجِبَ
Arabalara binin.	اِرْكَبْنَ السَّياَّرَاتِ
Fakirlere merhamet edin.	اِرْحَمُوا الْفُقَرَاءَ

1.3.2. Emr-i Gaib

Üçüncü bir şahıstan bir şeyi yapmasını talep etmektir. "Gitsin, yazsın, Ali'ye söyle, her gün ders çalışsın" gibi emirler emr-i gaibe örnektir. Emr-i gaib, muzari fiil tablosunda gaib ve gaibe çekimlerinden elde edilir. Önce muzari

fiilin gaib ve gaibe çekimi alınır. Müfred gaib ve gaibede sigaların sonu cezimlenir. Cemi müennes hariç sonlarındaki "nun" (ن) düşürülür. Başına emir lamı (لِ) getirilir.

Örnekler:

Çoğul	İkil	Tekil	
يَكْتُبُونَ	يَكْتُبَانِ	يَكْتُبُ	Müzekker Muzari
Onlar yazıyorlar	O ikisi yazıyor	O yazıyor	
لِيَكْتُبُوا	لِيَكْتُبَا	لِيَكْتُبْ	Müzekker Emir
Onlar yazsın	O ikisi yazsın	O yazsın	
يَكْتُبْنَ	تَكْتُبَانِ	تَكْتُبُ	Müennes Muzari
Onlar yazıyorlar	O ikisi yazıyor	O yazıyor	
لِيَكْتُبْنَ	لِتَكْتُبَا	لِتَكْتُبْ	Müennes Emir
Onlar yazsın	O ikisi yazsın	O yazsın	

Konuyla İlgili Cümle Örnekleri:

Türkçesi	Arapçası
Kendini korusun.	لِتَحْفَظْ نَفْسَهَا
Görevlerini yazsınlar.	لِيَكْتُبُوا وَظِيفَتَهُمْ
Gazetedeki haberleri okusunlar ve onları anlasınlar.	لِيَقْرَأُنَ الْأَخْبَارَ فِي الْجَرِيدَةِ وَلْيَفْهَمْنَهَا
Ali pencereyi açsın.	لِيَفْتَحْ عَلِيٌّ النَّافِذَةَ

1.3.3. Emr-i Mütekellim

Emr-i mütekellim, muzari fiil tablosunda mütekellim sigalarından elde edilir. Önce muzari fiilin mütekellim çekimi alınır. Bu sigaların sonu cezimlenir. Başına emir lamı (لِ) getirilir.

Örnekler:

Çoğul	İkil	Tekil	
نَكْتُبُ	نَكْتُبُ	أَكْتُبُ	Mütekellim Muzari
Biz yazıyoruz.	Biz ikimiz yazıyoruz.	Ben yazıyorum.	

لِنَكْتُبْ	لِنَكْتُبْ	لِأَكْتُبْ	Mütekellim
Biz yazalım.	Biz ikimiz yazalım.	Ben yazayım.	

Konuyla İlgili Cümle Örnekleri:

Türkçesi	Arapçası
Yarın futbol oynayalım.	لِنَلْعَبْ كُرَةَ الْقَدَمِ غَداً
Bu günlerde ders çalışmalıyım.	لِأَدْرُسْ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ